

FUTBOL TARIXI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI

Qudratov Sherzod Shuxratovich

Toshkent shahar Shayxontohur tuman kasb-hunar maktab

Jismoniy tarbiya o'qituvchisi

Annotatsiya: Futbol, milliy va xalqaro miqdordagi raqobatlar va qiziqishlar bilan markaziy o'rinda turadi. Ushbu sportning tarixiy yuragi tarixiy to'plam, zamonaviy texnologiyalar, strategiyalar, va milliy tamoyillar to'g'risida ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib boradi. O'zbekistonda ham futbol o'z rivojlanish bosqichi bo'lib, sportning ko'pincha tarixi va madaniy fazilariga mashg'ul futbol tarixi keng ko'rib chiqilishi mumkin.

Futbolni ixtiro qilgan kimsa bilan bog'liq bir nechta qarama-qarshiliklar mavjud. Dunyoning ko'plab mamlakatlarida futbol sifatida mashhur bo'lgan bu bugungi kunda eng mashhur sport turlaridan biri ekanini inkor qilish qiyin. Keling, futbolning yillar davomida qanday rivojlanishi va tarqalishini o'rganaylik.

Kalit so'z: Milliy klublar, O'zbek futbol federatsiyasi, penalty, FIFA, UEFA, Osiyo Futbol konfederatsiyasi (OFK), Shvetsariya, Chexiya, Shotlandiya.

KIRISH

Futbol, milliy va xalqaro miqdordagi raqobatlar va qiziqishlar bilan markaziy o'rinda turadi. Ushbu sportning tarixiy yuragi tarixiy to'plam, zamonaviy texnologiyalar, strategiyalar, va milliy tamoyillar to'g'risida ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib boradi. O'zbekistonda ham futbol o'z rivojlanish bosqichi bo'lib, sportning ko'pincha tarixi va madaniy fazilariga mashg'ul futbol tarixi keng ko'rib chiqilishi mumkin.

Futbol O'zbekistonda tarixiy manbai bor. Uni o'zbeklar milliy oyinlaridan biri sifatida hisoblash mumkin. Tarixiy manbalarda, o'zbeklar futbolning o'zlarining urush oyinlariga kiritilgan hisoblanadi. Xalqaro darajadagi futbol O'zbekistonda 20-asr boshlarida kiritildi. Sovet ittifoqi davrida, futbol xavfsizlik qoidalari va sportning madaniyati orqali yaxshilandi.

O'zbekiston mustaqillikka erishgandan so'ng, futbol sporti mamlakatda yaxshilandi. Milliy klublar, o'zbek futbol federatsiyasi tashkil etildi. Xalqaro futbolning rivojlanishi, milliy jamoalarimizning o'rtasidagi xalqaro o'qitish hamda yarimorol dasturlari orqali yaxshilandi. O'zbek futbol klublari, milliy jamoalar, o'yinchilar, va tarixiy jangovarlar xalqaro platformalarda o'zlarini namoyish etishmoqda.

Biror futbol klubi yoki jamoa xalqaro darajadagi tanqidga erishishi uchun ko'proq narsa qilish, o'zlarini isbotlash uchun strategiyalarni ishlab chiqish lozim. Dastlabki

natijalar, yaxshi tuzatilgan strategiyalar, va sportchilarning o'zini namoyish etishi, o'zbek futbolining xalqaro darajada qadriyatli o'rin oldigini ko'rsatadi.

Yana, futbolning tarixiy va rivojlanish bosqichlari global jihatdan ko'rib chiqilsa, futbolning kommunikatsiya va diplomatiya vositalari bo'lib, doimo milliy va xalqaro munosabatlarni qo'llab-quvvatlaydi. O'zbekiston ham bu rivojlanishni o'zida hisobga oladi va futbol o'z milliy va jahonaviy tarixiy va rivojlanish bosqichlarida o'z joyini egallaydi.

Futbol tarixi va rivojlanishi, jamiyat va madaniy hayotning muhim qismlariga aks etadi. O'zbekiston ham bu rivojlanishda o'zini namoyish etayotgan markaziy mamlakatlar orasida joy olgan. Bu rivojlanishni davom ettirish uchun, dastlabki tarixiy bosqichlardan o'rganish va ularni o'zgartirish zarur. Bu bilan birga, milliy va xalqaro futbolning rivojlanishini ta'minlash uchun strategik hamkorliklar va investitsiyalar muhimdir. Bu bilan birga, futbol o'zbek jamiyati uchun muhim madaniy va diplomatiya vositasiga aylandi.

ASOSIY QISM

Futbol eng qadimiy o'yinlardan biridir. Inglizlarning e'tirof etishlaricha, oyoq bilan to'p o'ynash Britan orollarida IX asrdayoq juda mashhur bo'lgan.

1863 yil 26 oktyabrda Londonda Angliya futbol uyushmasining tashkil etilishi paytida bu o'yinning 13 moddadan iborat bo'lgan ilk rasmiy qoidalari tasdiqlangan. Keyinchalik bu qoidalar boshqa barcha milliy uyushmalar uchun futbol o'yinining asosi bo'lib koldi.

Futbol o'yinining ilk qoidalarida belgibilanishicha, maydon uzunligi 200 yard (183 metr) dan, kengligi 100 yard (91 metr) dan oshiq bo'lmasligi kerak. Darvozalar ikki ustundan iborat bo'lib, ular orasida to'sin bo'lmagan va ustunlar orasidagi masofa 8 yard (7,32 m) bo'lgan. 1866 yilda balandlikni cheklash uchun ustunlar orasiga arqon tortib qo'yilgan. Yana 10 yil o'tib, bu arqonni yog'och to'singa almashtirishgan. Darvozabonning qo'l bilan o'ynashga haqqi yo'q edi. 1871 yilda o'ng qo'l bilan o'ynashga ruxsat berilgan, u ham bo'lsa faqat darvoza maydoni ichida. Darvozabonning jarima maydoni ichida ham qo'l bilan o'ynash huquqini qo'lga kiritishi uchun 30 yildan ko'proq vaqt kerak bo'ladi (1902). Uzoq vaqt mobaynida na jarima to'pi, na 11 metrlik zarba bo'lgan. Qoidabuzarlik uchun erkin zarbalar bilan chegaralanib qolinaverardi. Nihoyat, 1891 yil eng qat'iy jazolardan biri – 11 metrlik zarba kiritildi, uni inglizcha so'z bilan "penalti" deb ataydilar.

Futbol shakllanayotgan davrlarda jamoa sardorlari o'yin qoidalariga rioya qilinishini kuzatib turardilar. Futbol maydonida hakam 1880 yilda paydo bo'ldi, 1 yildan so'ng esa hakam ikkita yordamchisi bilan maydonga chiqa boshladi. Hushtak 1878 yilda kiritildi, bunga qadar hakam to'xtatish yoki o'yinni qayta boshlash uchun ovozdan yoki qo'l harakatlaridan foydalanardi. O'sha yillarda barcha milliy futbol uyushmalari uchun qoidalar bir xil yoki majburiy bo'lmagan. Har bir uyushma o'z

xohishiga ko'ra bu qoidalariga turli o'zgartirishlar kiritishi mumkin edi. Bu vaziyat xalqaro uchrashuvlar o'tkazish yoki xalqaro musobaqalar tashkil etishda qiyinchiliklar tug'dirardi.

1882 yili to'p mustaqil futbol ittifoqlari, ya'ni Angliya, Shotlandiya, Uels va Irlandiya ittifoqlarining birlashuvi bo'lib o'tdi. Bunda yagona qoidalar qabul qilindi va futbol qoidalarida u yoki bu o'zgarishlarni amalga oshirish huquqiga ega bo'lgan xalqaro Kengash tasdiqlandi.

1871 yilda Angliyada mamlakat Kubogining yo'nalishi tasdiqlandi. Bu kubok uchun hozirda ingliz futbol klublari kurash olib boradilar xalqaro miqyosdagi ilk futbol uchrashuvi Angliya va Shotlandiya jamoalari o'rtasida 1873 yilda bo'lib o'tdi. O'yinchilar soni 11 kishidan ortiq bo'lsa, ularning jamoadagi joylashishi hozirgidan boshqacharoq bo'lgan. Angliya jamoasida 7 ta o'yinchi hujumda, 1 tasi yarim himoyada bo'lgan, shuningdek, 2 ta himoyachi va 1 ta darvozabon bo'lgan. Shotlandiya jamoasi tarkibida esa 6 ta hujumchi, 2 ta yarim himoyachi bo'lgan edi.

XIX asrning 80-yillarida futbol o'yini Yevropa qit'asidagi mamlakatlarga yoyila boshladi. 1875 yilda futbol Gollandiyaga, keyinroq esa Daniyaga kirib keldi. 1882 yildan boshlab Shveysariyada, 1890 yildan Chexiyada, 1897 yildan esa Rossiyada futbol o'ynay boshladilar.

1882 yilda xalqaro uyushmalar boshqarmasiga asos solindi. Nihoyat, 1904 yil 21 mayda Fransiya tashabbusiga ko'ra hozirda 200 dan ortiq davlatlar a'zo bo'lgan Xalqaro Futbol Uyushmasi – FIFA tashkil etildi. FIFA bilan bir qatorda 1954 yildan boshlab Yevropa Futbol ittifoqi – UEFA ham faoliyat ko'rsatadi.

1930 yildan boshlab har 4 yilda futbol bo'yicha Jahon chempionati, 1958 yildan boshlab esa milliy terma jamoalar qatnashadigan Yevropa chempionatlari o'tkazilib kelmoqda. 1900 yilda futbol olimpiya sport turiga aylandi, ammo rasmiy jihatdan u Olimpiya o'yinlari dasturiga 1908 yilda kiritilgan.

Osiyo Futbol konfederasiyasi (OFK) 1954 yili tuzilgan bo'lib, hozirgi vaqtda 44 ga yaqin mamlakatlarni birlashtiradi.

O'zbekiston Futbol federasiyasi 1994 yildan FIFA va OFK ga a'zo bo'lgan, hozirda FIFA va OFK tomonidan o'tkaziladigan barcha rasmiy musobaqalarda qatnashib kelmoqda.

XULOSA

Futbol tarixi va rivojlanishi bir nechta bosqichlarda o'rganiladi va tahlil qilinadi. Quyidagi xulosalar, futbolning tarixi va rivojlanishining katta bosqichlarini aks ettiradi:

1. Asosiy tarixiy bosqichlar: Futbolning asosiy tarixiy bosqichlari 19-20 asrlarning boshlariga keladi. Bu davrda futbol o'yini boshlang'ich holda janrlar (masalan, qo'yqich o'yinlari) shaklida o'ynalardi. Tarixda bir nechta mamlakatlar futbolning o'z shakllarini rivojlantirdi va bu mamlakatlarning o'rtasida xalqaro

musobaqalar paydo bo'ldi.

2. Xalqaro o'rni oshishi: 20 asr boshlarida futbol o'yini keng tarqalgan va xalqaro darajada ommalashtirildi. Xalqaro futbol federatsiyalari (masalan, FIFA) tashkil etildi va qayta rivojlandi. Bundan tashqari, futbolning o'ziga xos qoidalari va tartiboti tuzildi.

3. Texnologiyalar va taktikalar: Futbolning rivojlanishi bilan birga, texnologiyalar va taktikalar ham o'zgarib borgan. Kompyuterlar, statistika, video taqdimotlar kabi moddiy vositalar futbol o'yinini tahlil qilishda va rivojlanishini tushuntirishda katta ro'l o'ynaydi. Taktikalar va formalar ham o'zgarib, qo'shimcha o'yinchilarning ishtirok etishiga olib kelgan.

4. Xalqaro futbolning diplomatiya va identitetga o'tkazilishi: Xalqaro futbol o'yinlari mamlakatlar o'rtasidagi diplomatiya va muloqotlar uchun muhim vosita bo'lib kelgan. Bu o'yinlar mamlakatlar identitetini namoyish etish, mamlakatlararo munosabatlarni kuchaytirish va tarixiy, siyosiy, madaniy munosabatlarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

5. Ijtimoiy va siyosiy ta'sir: Futbolning ommalashtirilishi va xalqaro darajadagi murojaatlari, ijtimoiy va siyosiy tasirini ko'rsatadi. Futbol o'yinlari xalqaro aloqalarni kuchaytirish, mamlakatlararo munosabatlarni ko'p qatlamliroq qilish, siyosiy va iqtisodiy masalalarda muzokaralar uchun o'rin olishadi.

Bu xulosalar futbolning tarixi va rivojlanishi bo'yicha faol diskussiyalar olib boruvchi muhim bosqichlardir. Har bir bosqich, futbolning jamiyat va dunyo madaniyati bo'ylab o'zgargan rolini ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Akramov R.A. Yosh futbolchilarni tanlab olish va tayyorlash. T., 1989 y.
2. Talipdjanov A.I. Yuqori malakali futbolchilar tayyorlashning zamonaviy tizimi. O'quv qo'llanma. – T.: 2012. 162 b.